

Turbuly Lilla

„Azt hitted, a csillagok örökké megmaradnak?”

Beszélgetés Rakovszky Zsuzsával *A hullócsillag éve* című regényéről

Turbuly Lilla: Két olyan esetnek is fültanúja voltam, amikor egy-egy bemutatkozást követően megkérdezték tőled, mivel is foglalkozol. Egyszer – némi zavarral – azt válaszoltad, hogy fordítasz. A másik alkalommal a társaság egyik tagja maga adta meg a választ: „Írogatsz szokott.” – mondta, te pedig udvariasan mosolyogtál.

Rakovszky Zsuzsa: Hogy költőként mutakozzam be, azt nehezen tudom elképzelni. A költészet mint foglalkozás egészen groteszkül hangzik. Író? Ez már valamivel jobb, de a válasz zavarba hozza a kérdezőt, hogy akkor most neki ismernie kellene a nevemet vagy a könyveimet? Ha azt mondom, hogy fordító vagyok, az emberek általában nem szépirodalomra gondolnak, hanem mondjuk szakszövegek fordítására. Ez pedig már egy egészen tisztességes foglalkozás. És még igazat is mondok, hiszen folyamatosan fordítok. Mostanában például meseregényeket.

Amit te hallottál, az nem volt egyedi eset. Régen látott ismerőseim, osztálytársaim többször feltették már nekem a kérdést: „Írogatsz még?”. Ilyenkor az ember, ha belül készűl is felrobbanni, azt feleli, hogy hát igen, még szoktam. És mosolyog hozzá kedvesen.

T. L.: 2003 nyarán Tibor fiaddal visszaköltöztetek Sopronba, a szülői házba. Nem tartottál attól, hogy ezzel távol kerülsz az irodalmi élettől, a szakmabeliektől?

R. Zs.: Az irodalmi közéletben igazából sosem vettem részt. Azok közül pedig, akiket nagyon tiszteltem, és szívesen töltöttem volna több időt a társaságukban, sajnos majd' mindenki meghalt. Vas István, Mándy Iván vagy Kálnoky László – bár vele személyesen csak egyszer találkoztam, nem sokkal a halála előtt.

T. L.: Két és fél év után hogy látod: az emlékeidben élő és a mai Sopron mennyire fedí egymást?

R. Zs.: Úgy tűnik, a gyermekkorban szerzett első térbenyomások nagyon mélyek. Az első évben valóságos mámort jelentett végigmenni a régről ismert utcákon. Persze, az idő múltával ez a mámor csillapul, de máig bennem maradt az a folyamatos jóézés, hogy újra itt élhetek. A helyszínek ébren tartják a különböző évekből, életszakaszokból származó emlékeket, és az ember jobban érzi a folyamatosságot a saját múltjával, az azonosságot korábbi önmagával.

Persze, a város mint tér mellett fontosak az itteni kapcsolataim is, amik egy hosszú hibernációs időszak után éledtek újjá.

T. L.: Regényeid fő színtere is ez a város.

R. Zs.: Így van. A kígyó árnyéka első része ugyan Lőcsén játszódik, de az a Lőcse is inkább Sopron. A hullócsillag évében is nehezen barátkoztam meg a gondolattal, hogy legyen még egy helyszín – néhány fejezet ugyanis Budapesten játszódik. A regénybeli tereket – ahogy az álom teszi – igazából több tényleges helyszínből gyúrtam össze. Vannak benne persze egészen konkrét helyek, és olyanok is, ahol inkább csak a légkör idézi Sopront. De gondoltam már arra is, hogy egy kitalált színtér kevésbé kötné meg az ember kezét.

*T. L.: Mielőtt nekikezdtél *A hullócsillag* évének, nem kísértett a „második regény szindróma”? Hogy *A kígyó árnyéka* után, ami minden lehetséges elismerést megkapott, köztük az év regényének járó Magyar Irodalmi Díjat is, meg kell ugrani ugyanazt a magasságot, de most egy más korban – a XVII. század helyett az 1950-es években – játszódó, más hangütést igénylő, és egyébként is teljesen másfajta regénnyel?*

R. Zs.: Nem. Azért sem, mert annak idején ezt a második regényt kezdtem elsőnek írni. Negyven oldal készülhetett el belőle, de nem boldogultam vele. Úgy éreztem, nem működik igazán. Talán, mert azt tényleg önéletrajzi regénynek szántam. A szöveg bent ragadt egy ócska számítógépben, pedig szívesen újraolvastam, hogy összehasonlítsam az elkészült regénnyel. Mindenesetre tudtam, hogy mit akarok megírni másodikkal, és *A kígyó árnyéka* felszabadított annyira, hogy neki tudjak futni ennek az első-második regénynek.

*T. L.: *A kígyó árnyékát* nevezhetjük apa-könyvnek is: hiszen középpontjában – nagyon leegyszerűsítve – egy ellentmondásos és meghökkentő apa-lány kapcsolat áll. Ha ezt a megközelítést visszük tovább, *A hullócsillag* éve anya-könyv. Míg ott az apa nem engedi el a lányát, itt Piroska, a gyermek főszereplő attól szenved, hogy az anyjával való szimbiózis a hatatlanul megszűnik, az anya „elhagyja” őt.*

R. Zs.: Én is úgy gondolom, hogy az aparegény után *A hullócsillag* éve anyaregénynek is tekinthető. Közvetőleg: utóbbiból kevesebb van a mai magyar irodalomban. Most hirtelen Esterházy Pétertől a szív segédigéi és Vámos Miklóstól az Anya csak egy van jut eszembe. A leszakadást *A hullócsillag* évében nem érzem központi témának. Inkább azt a folyamatot, ahogy az „én még szinte ember voltam” korszakát, a nyíltan vállalt én és a nyíltan vállalt érzelmek korszakát megzabolazza, maga

alá gyűri a külvilág. És ez éppúgy igaz Piroskára, mint edesanyjára, Flórára.

T. L.: Megkerülhetetlen a kérdés: mennyire önletrajzi mű A hullócsillag éve?

R. Zs.: Kétségtelen, hogy az alaphelyzet önletrajzi. Ugyanakkor Piroksa születésnapját tudatosan egy nappal későbbre tettem a sajátomnál (ha valaki véletlenül ismerné azt), hogy ezzel is jelezzem, nem letrajzról van szó. A figurákban, gesztusokban, jellemelekben sok a hasonlóság létezett emberekkel, de a történések részben kitaláltak, részben más sorrendben következnek, mint az én életemben. Előfordult olyan is, hogy azt hittem, ezt a részt én találtam ki, aztán gyerekkori barátaimtól tudtam meg, hogy amit képzeletnek véltem, az emlékezetem része: azt írtam le, ami valóban megtörtént.

A szerelmi história az anya és az újságíró között kitalált. Az különben, hogy az újságíró bekerült a történetbe, átlendített egy holtpontra. Volt egy másfél éves időszak, amikor az első fejezeteket írtam újra és újra, de nem tudtam továbblépni. Ez az új nézőpont segített ebben.

T. L.: Ha már itt tartunk, a könyvről írt kritikák visszatérő felvetése a nézőpont kérdése. Például éppen ez, hogy Piroksa gyermeki nézőpontja mellett szükség volt-e az újságíró naplóbetéteire, és ezzel egy másfajta nézőpont bevezetésére? És hogy viszonyul ez a két nézőpont egymáshoz?

R. Zs.: Én ezt az egész nézőpont- meg narrátor-problémát egy hajánál fogva előranciaigált, túlajtott divatnak érzem. Tessék megnézni például Dosztojevszkijt: nála a narrátor egy figura, aki hol annyira létezik, hogy még a hősnőbe is szerelmes, hol meg olyan dolgokról tud, hogy mit beszélt egymással bizalmasan két másik szereplő, vagy Karamazov Iván az ördöggel. Egyszóval füttyült erre a kérdésre.

A hullócsillag évében a két narrátorral azt akartam érzékeltetni, hogy a gyerek szemszögéből kívülről látszanak életének szereplői, mégpedig azért, mert még előtte vannak valamiféle belső meghasonlásnak, ezért még lehet a tetteikből következtetni a belső világukra, még egyben vannak. Az újságíró azonban már ellentétbe került önmagával, ezért elburjánzik benne, és így az általa írt naplóban is az állandó belső kételkedés, az önreflexió. A cím többek között arra utal, hogy a szereplők élete is egy hanyatlási, meghasonlási folyamat, ami persze a valóságban lényegesen lassabban történt, mint ahogy azt a regényben összesűrítettem. Különben sokáig úgy gondoltam, hogy A tapasztalás dalai címet adom a regénynek, William Blake versciklusára utalva. De Blake-et nagyon kevesen ismerik, így inkább maradtam A hullócsillag événél.

T. L.: A regény végére Piroksa csillaga is elmozdul, kénytelen lenyelni (konkrétan úgy, hogy az óvónő lenyomja a torkán a nemszeretem ebédet) a valóságot.

R. Zs.: Igen, pszichológiai megközelítésben ő is azonosul az agresszorral. De többé-kevésbé a regény valamennyi szereplője a külső, ilyen-olyan formájú erőszak hatására ellentétbe kerül önmagával. Mimikrire kényszerülnek. A saját iskoláskori élményeimből is merítettem, ott sokszor éreztem azt, hogy nem lehetek őszinte, azt várják tőlem, hogy adjam fel az egyéniségeimet.

T. L.: Két rövid villanásra betekintést engedsz a főszereplők 20-25 évvel későbbi életébe. Innen tudjuk meg, hogy az anya húsz évvel később – még viszonylag fiatalon – meghal rákban.

R. Zs.: Igen, úgy gondolom, hogy ez direkt következménye az önfeladásnak. De egy másik szereplő (az anya egyik barátnője), akiben nincs meg a hajlam a belenyugvásra, és nem hasonlít meg önmagával, semmivel sem jár jobban.

T. L.: Szóval nincs recept...

R. Zs.: Nincs, „ha küzd, hát abba...”

T. L.: Érdekes a regény zárolata. Egy poétikusan szép álm jelenet után, ahol Piroksa anyjával a határon átszökve – ha csak körvonalaiiban is, de – végre meglátja születése után röviddel elhunyt, így általa nem is ismert apját, az utolsó fejezetben az idegesítően mindentudó Pászler bácsi féltudományos kiselőadását hallhatjuk. (A beszélgetésünk címében idézett kijózanító mondatot is ő mondja, még egy korábbi fejezetben.)

R. Zs.: Szerettem volna feloldani az előző rész patetikus lezárását, hogy a fásultabb, hétköznapibb állapot rögzítésével fejeződjön be a regény. Ahogy például az Effie Bristben vagy a Buddenbrook házban is az utolsó sorokban egy mellékszereplő hangoztatja a maga blőd igazságait.

T. L.: Dolgozol már az új regényen?

R. Zs.: Készülődöm, olvasok hozzá. Most úgy tűnik, nagyrészt Sopronban játszódik majd, az első világháború körüli években. Amíg nem kezdek neki, megpróbálkozom egy számomra új műfajjal: novellákat szeretnék írni. Rájöttem, hogy ebbe az új regénybe túl sok mindent szerettem volna belezsúfolni, néhány ötletet ki kell, hogy hagyjak, de ezek talán alkalmasak arra, hogy novellaként megálljanak a lábukon. Az inspirációt az adta, hogy a kezembe került egy kanadai szerző, Alice Munro novelláskötete. Magyarul eddig még semmit sem olvashattunk tőle, ez a kötet lesz az első nálunk kiadott munkája. Egészen kivételes novellistának tartom.

T. L.: Költészeted híveinek nagy bánatára utoljára három éve publikáltál verset, de mire ez a beszélgetés megjelenik, Téli napforduló címmel napvilágot lát egy szokatlanul hosszú költeményed, amit a Byrontól ismert nyolc soros stanzákban írtál.

R. Zs.: Versnek hosszú, verses regénynek rövid, el is neveztem magamban verses novellának, ha egyáltalán létezik ilyen. A témát eredetileg prózában, esetleg színdarabban szerettem volna megírni, aztán mégis vers lett belőle. Érdekes, hogy most, ahogy elem tetted a kinyom-

tatott kéziratot, valahogy másnak tűnik az írásképe, mint a számítógép képernyőjén.

T. L.: Azt tudom, hogy regényt számítógépen írsz. És verset?

R. Zs.: Részben fejből. Brúnó kutyánk sétáltatása közben szoktak például eszembe jutni sorok. Aztán versszakonként beírtam egy füzetbe, a strófák meg variálva, újra és újrarendezve kerültek a számítógépbe. A végeredményt nem is nyomtattam ki, ezért furcsa most így látni.

T. L.: A magántörténet mellett a műben megírtad a szappanoperák, Mónika show-k, katasztrófa híradók „szép új világát”.

R. Zs.: Az a kérdés foglalkoztatott, hogy mihez kezdjen az, akinek valami oknál fogva holtpontra jut az élete? Honnan remélhet segítséget? Kihez forduljon? Pszichológushoz? Jósnőhöz vagy életmód-tanácsadóhoz? Valamelyik valláshoz? Így fonódott össze ez a két szál.

T. L.: Megköszönve a beszélgetést, hadd kérdezzem még meg: mikor vehetünk kézbe új Rakovszky-kötetet?

R. Zs.: A könyvhétre jelenik meg gyűjteményes verseskötetem, Visszaút az időben címmel. A régiék mellett benne lesz az a néhány vers, amit a Párbeszéd az időről megjelenése óta írtam, és persze a Téli napforduló is.

Rakovszky Zsuzsa

költő, író, műfordító

Sopronban született, 1950. december 4-én. Az ELTE BTK magyar-angol szakán szerzett diplomát 1975-ben. 1987-ig könyvtárakban, kiadónál dolgozott, azóta szabadfoglalkozású. 2003 óta újra Sopronban él.

Verseskötetek:

Jóslatok és határidők - Kozmosz, Budapest, 1981
Tovább egy házzal - Magvető, Budapest, 1987
Fehér-fekete - Jelenkor, Pécs, 1991
Hangok - Cserépfalvi, Budapest, 1994
New Life - Oxford University Press, London, 1994
Egyirányú utca - Magvető, Budapest, 1998

Regények:

A kigyó árnyéka - Magvető, Budapest, 2002
A hullócsillag éve - Magvető, Budapest, 2005

Néhány műfordítás:

Charles Frazier: Hideghegy
Ibsen: Peer Gynt
Euripidész: Médeia

Kitüntetések:

Graves-díj (1980), Déry Tibor-jutalom (1986, 1991), József Attila-díj (1988), Az Év Könyve jutalom (1989), IRAT-nívódíj (1992), a Soros Alapítvány Életműdíja (1992), a Soros Alapítvány Alkotói Díja (1997), a Magyar Köztársaság Babérkoszorúja-díj (1997), Salvatore Quasimodo-díj (1999), Magyar Irodalmi Díj (2002), Márai-díj (2003)

/Forrás: Kortárs Irodalmi Adattár/

Párkányi Raab Péter
Gondolkodó I.
2002

